

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кафедра диференціальної і спеціальної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

Майя НІКОЛАЄВА

Вересень 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Індивідуальний розвиток та детермінанти психічного здоров'я
особистості**

Рівень вищої освіти третій (доктор філософії)
Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність 053 Психологія
Освітньо-наукова програма: «Психологія»

ОНУ
2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Індивідуальний розвиток та детермінанти психічного здоров'я особистості». – Одеса: ОНУ, 2023. – 10 с.

Розробник: Маргарита КРЕМЕНЧУЦЬКА, к. психол.н., професор кафедри диференціальної і спеціальної психології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри диференціальної і спеціальної психології

Протокол № 1 від. "24" 08 2023 р.

Завідувач кафедри Н. Бон (Наталія РОДІНА)

Погоджено із гарантом ОПП «Психологія»

ОК (Оксана КОНОНЕНКО)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК)

Факультету психології та соціальної роботи

Протокол № 1 від. "31" 08 2023 р.

Голова НМК М. Кр. (Маргарита КРЕМЕНЧУЦЬКА)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № _____ від. " " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № _____ від. " " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 змістових модулів – 2	Галузь знань <u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> Спеціальність <u>053 Психологія</u> Рівень вищої освіти: <u>третій (доктор філософії)</u>	<i>очна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
		<i>Дисципліна вільного вибору</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		2	
		<i>Семестр</i>	
		2-й	
		<i>Лекції</i>	
		12 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		12 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		<i>Самостійна робота</i>	
		66 год.	
		Форма підсумкового контролю: <u>залік</u>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни — сформувати у аспірантів знання з наукового розуміння сучасних уявлень про стадії індивідуального розвитку та про онтогенетичне програмування основних адаптивних функцій.

Завдання дисципліни полягає у системному аналізі формування системного розуміння онтогенетичної обумовленості психологічного здоров'я, динаміці його формування впродовж життєвого циклу.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

К. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати значущі комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері психології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

ЗК4. Здатність розв'язувати комплексні проблеми психології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності

СК5. Здатність оцінювати рівень власної фахової компетентності, саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, підвищувати професійну кваліфікацію, бути професійно мобільним

СК7. Уміння толерувати невизначеність і доводити унікальність власного наукового пошуку в умовах інформаційного / цифрового суспільства.

Програмні результати навчання (ПРН):

РН6. Критично і системно оцінювати результати власної науково-дослідної роботи і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми, визначати перспективи подальших наукових розвідок.

РН7. Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти у сфері психології, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові та прикладні проблеми психології з урахуванням соціальних, економічних, етичних і правових аспектів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен **знати**:

стадії індивідуального розвитку;

сутність адаптивного програмування функцій, хвороб та здоров'я;

про етапи розвитку в контексті взаємодії генів та середовища;

вміти:

адаптуватися до нових ситуацій, що виникають в ході професійної діяльності і потребують переоцінки накопиченого досвіду та власних можливостей

використовувати сучасні методи превенції та запобігання поведінки, що відхиляється серед молоді;

навички використання інструментів для виявлення стрес-вразливості

вміти застосовувати поширені та специфічні опитувальники на депресію, тривогу, алкогольну адикцію та ін.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Стадії індивідуального розвитку, стрес та програмування психічного здоров'я

Тема 1. Стадії індивідуального розвитку з позицій біології та генетики.

Генетика людини та її специфіка; зв'язки біології людини з іншими науками; етапи становлення класичної генетики і генетики людини; генетика і євгеніка; Поняття про онтогенез, основні етапи та стадії онтогенезу; генетична регуляція морфогенезу ; закономірності росту людини; зовнішні чинники та зростання людини; дорослішання і

старіння; вмирання і смерть; танатологія - наука про смерть; смерть і безсмертя на рівні клітин - апоптоз і канцерогенез.

Тема 2 . Нейроендокрінологічні механізми стрес-реакції.

Стрес: визначення, феноменологія; еволюційний підхід до дослідження стресу. неусвідомленість стресової реакції і роль свідомості в її розвитку; нейроендокринні механізми стресу, роль "локальних" гормонів; медіаторна і пептидна регуляція стресу; вегетативна та гормональна регуляція стресу; роль нервових та гормональних зворотних впливів на функціонування лімбичних і коркових структур; вегетативні показники в оцінці стресового стану. фізичні коливання КГР, як індикатори психоемоційного стану, рівня стресового напруги; психосоматичні захворювання і стрес; біологічний зворотний зв'язок в тренуванні стресостійкості і зняття стресової напруги; молекулярні механізми стресу і роль геному в індивідуальній стресореактивності;

Змістовий модуль 2. Фактори формування чутливості до стресу в процесі розвитку

Тема 3. Механізми формування вразливості за умов раннього негативного впливу стресу

Стрес на ранніх стадіях онтогенезу. фізіологічні та біохімічні основи реакцій, викликаних стресом на ранніх стадіях онтогенезу; моделі антенатальних стресових впливів; методи попередження і корекції негативних наслідків антенатального стресу.

Тема 4. Нейробиологічні механізми батьківської поведінки та бондінгу.

Молекулярні основи епігенетичних явищ; онтогенетичне програмування, старіння і хвороби; батьківський імпринтинг; трансгенераційні ефекти, епігенетика і еволюція.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Очна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	8	9	10	11	12
Змістовий модуль 1. Стадії індивідуального розвитку, стрес та програмування психічного здоров'я										
Тема 1. Стадії індивідуального розвитку з позицій біології та генетики	20	2	2		16					
Тема 2. Нейроендокрінологічні механізми стрес-реакції.	20	2	2		16					
Разом за змістовим модулем 1	40	4	4		32					
Змістовий модуль 2. Нейроендокрінологічні механізми стрес-реакції.										
Тема 3. Механізми формування вразливості за умов раннього негативного впливу стресу	25	4	4		17					
Тема 4. Нейробиологічні механізми батьківської поведінки та бондінгу.	25	4	4		17					
Разом за змістовим модулем 2	50	8	8		34					
Разом	90	12	12		66					

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Етапи становлення класичної генетики і генетики людини	2
2	Ера молекулярної генетики та молекулярної біології	2
3	Нейроендокринологічні та психологічні механізми стрес-реакції	2
4	Близнюковість як біологічне явище, типи близнят	2
5.	Біологія і генетика статевих відмінностей (реферат)	2
6.	Людина як біологічний об'єкт і сучасна цивілізація (реферат)	2
		12

6. Теми практичних занять

Практичні заняття не передбачені.

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
1.	Еволюційна теорія. Еволюція як реальність (доклад-презентація)	4
2.	Соціальний дарвінізм (доклад-презентація)	4
3.	Неменделєвська генетика (дві традиції в генетиці) (доклад-презентація)	4
4.	Психобіологічні відмінності між статями (реферат)	4
5.	Спадкові і вроджені хвороби людини (доклад-презентація)	4
6.	Вроджені вади розвитку та синдроми фетопатій (реферат)	4
7.	Генетична структура людських популяцій (доклад-презентація)	6
8.	Морфологічна та функціональна мінливість людини. Раси і народності (практичне завдання)	6
9.	Біохімічна мінливість людських популяцій (реферат)	6
10.	Зростання, розвиток, старіння і смерть (реферат)	6
11.	«М'яка спадковість» - сучасні уявлення про епігенетику (доклад-презентація)	6
12.	Клітинні технології, генна інженерія і людина. (доклад-презентація)	6
13.	Біоетика (реферат)	6
	Разом	66

9. Методи навчання

У процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються наступні методи навчання:

- словесні методи: лекція, пояснення, дискусія;
- наочні методи: презентація, ілюстрація, демонстрація;
- методи формування практичних умінь і особистісних якостей: виконання практичних завдань, дискусії, обговорення, підготовка і здійснення виступів перед аудиторією.

Самостійна робота включає роботу з навчально-методичною літературою та виконання практичних завдань: складання реферату, підготовку презентацій, практичне завдання.

10. Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

При вивченні навчальної дисципліни здійснюється поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться з метою визначення рівня підготовленості студента з певних тем, розділів робочої навчальної програми, якості виконання конкретних завдань та здійснюється впродовж семестру під час проведення аудиторних занять (лекції, практичні заняття) та при виконанні самостійної роботи.

Об'єктом поточного оцінювання є:

- програмний матеріал, який викладається на лекціях;
- питання і проблеми, що обговорюються та відпрацьовуються на практичних заняттях;
- програмний матеріал для самостійного вивчення, який передбачений робочою програмою та включає індивідуальні завдання: реферати, презентації та практичні завдання.

Форма підсумкового контролю – залік. Залік виставляється за результатами роботи здобувача впродовж усього семестру. Підсумкова оцінка визначається як проста сума балів за результатами поточного контролю за 100-бальною шкалою.

Здобувач одержує підсумкову оцінку за залікову навчальну дисципліну, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів.

Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів із дисципліни.

Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни.

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Відмінно (20 балів за тему 1,2; 25 балів за тему 3,4)	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки, залучає до підготовки як основну, так і додаткову літературу (монографії, періодичні видання, першоджерела, тощо). Ї Може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання практичного завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу;
Добре (20 балів за тему)	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає, послуговується науковою термінологією, залучає основну і додаткову літературу. За зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.

	Може використовувати знання для стандартних практичних ситуацій, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання
Задовільно (18 балів за тему)	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, допускає істотні неточності та помилки.
Незадовільно можливою відпрацювання (12 балів за тему)	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни. Планує та виконує частину практичних завдань, відсутні сформовані уміння та навички.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Вид	Максим к-сть балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Презентація	3	здатність студента презентувати доповідь відповідно змісту навчального матеріалу та супроводити її оригінальним візуальним представленням.
Реферат	3	здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела; продемонструвати дотримання лексичних, фразеологічних, граматичних і стилістичних норм української літературної мови.
Практичне завдання	4	Самостійність та змістовність виконання практичного завдання. Його відповідність поставленим цілям.

11. Питання для підсумкового контролю

Надайте визначення нижче перерахованим визначенням:

- 1) Аберация хромосомна
- 2) Анаболизм
- 3) Апоптоз
- 4) Аутосомно-домінантне успадкування. Аутосомно-рецесивне спадкування
- 5) Хвороби аутосомні; хвороби вроджені; хвороби домінантні; хвороби моногенні; хвороби мультифакторіальні; Хвороби спадкові; хвороби рецесивні; хвороби, зчеплені з етанолом; хвороби хромосомні;
- 6) Видоутворення
- 7) Віруси
- 8) Вроджено порушення метаболізму
- 9) Ген; Геном; Генотип
- 10) Генетична карта; Генна інженерія; Генна терапія
- 11) Дактилоскопія
- 12) Детермінація
- 13) Диференціація
- 14) Домінантний ознака
- 15) Природний відбір
- 16) Картування генів
- 17) Клітинний цикл
- 18) Клонування ДНК
- 19) Комплементарність (в генетиці)

- 20) Макроеволюція
- 21) Метаболізм
- 22) Морфогенез ; Мутагенез; Мутація дезоксирибози)
- 23) Олігофренія
- 24) Психогенетика
- 25) Синдром
- 26) Соматическая генна терапія
- 27) Структурна геноміка
- 28) Фенотип
- 29) Фертильність
- 30) Функціональна геноміка
- 31) Ейфорія
- 32) Експресія гена
- 33) Епігеном
- 34) Етіологія

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний та періодичний контроль					Сума балів
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль № 2		Індивідуальне самостійне завдання	
T1	T2	T4	T5	10	100
20	20	25	25		
40		50			

T1, T2, T3, T4 – теми змістових модулів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	Дуже добре	
75-84	C	Добре	
70-74	D	Задовільно	
60-69	E	Допустимо	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Навчально методичне забезпечення

Робоча програма навчальної дисципліни;

Силабус;

Індивідуальний розвиток та детермінанти психічного здоров'я особистості : метод. рекомендації до курсу для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спец. 053 «Психологія» / М. К. Кременчуцька. – Одеса :Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2021. <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/31125>

Рекомендована література

Основна

1. Особистісні та ситуативні детермінанти благополуччя особистості в сучасних умовах життєдіяльності: кол. Монографія. Вінниця. 2023.
2. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / За ред. І. Я. Коцана.– Луцьк: РВВ —ВежаЛ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
3. Оптимістичне відношення до життя як активуючий ресурс особистості (ортобіотичний підхід)/ Дослідження психології ортобіозу людини : монографія / за заг. наук ред проф Н.В. Родіни. Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. 36-57.
4. Психологічне благополуччя особистості та психосоціальний стрес: кол. мон. под ред. проф. Розанова В.А.. – Одеса : Фенікс, 2017. 298 с.
5. Розанов В.А. Основи біології та генетики людини. Одеса: ВМВ, 2012. 444 с.
6. Волинець Н. В. Психологічні особливості особистісного благополуччя в професійній сфері життєдіяльності : монографія. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2019. 620 с.
8. Karamushka, L. (2021). Mental health: essence, main determinants, strategies and programs. *Psychological journal*, 7(5), 26–37. <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.5>.
9. Breedlove S. M., Watson N. V., Rosenzweig M. R. *Biological Psychology: An Introduction to Behavioral, Cognitive, and Clinical Neuroscience*, Sixth Edition. 2010. 624 p.

Додаткова

1. Кременчуцька М.К. Рівень соціального інтелекту як прогностична компонента професійної успішності студентів//Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. сер. Психологія. Том 21. Випуск 1 (39). 2016, С. 98-107.
2. Кременчуцька М. К., Білова М.Е., Коваль Г. Ш. Психологічна проникливість як складова професійної компетентності майбутніх психологів// Габітус. №16. 2020. С. 71-75.
3. Кременчуцька М. К., Акоюн А. Б., Козій В. О. Дихальні психотехніки у роботі з регуляцією емоційних станів індивіда. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. 2023. Том 34 (73). № 5. 79-85. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.5/14>

6. Інформаційні ресурси

1. «Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. URL: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. URL: <http://psylib.kiev.ua/>
4. **American Psychologist. Journal of American Psychological Association.** URL: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. **The Journal of Social Psychology.** URL: <https://www.tandfonline.com/toc/vsoc20/current>
6. **Social Psychologist/ Journal of British Psychological Society.** URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/20448309>
7. **Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association.** URL: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
8. **Science: (AAAS).** URL: <http://www.sciencemag.org>
9. **Taylor & Francis.** URL: <http://www.informaworld.com>
10. **ScienceDirect.** URL: www.sciencedirect.com
11. **Маргарита Кременчуцька. Наукові публікації** URL: <https://cutt.ly/GNhaaDS>